

INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOOATIGIIT
RÅDET FOR MÆNNESKERETTIGHEDER

INUIT
PISINNAATITAAFFIINUT
INSTITUTI

KALAALLIT NUNAANNI NAJUGAQARFISSATUT-
AAMMA ULLOQ UNNUARLU NEQEROORUTINI
KINGUAASSIUUTITIGUT INNARLIGAASINNAANERMUT
ILLERSUGAANEQ

**KALAALLIT NUNAANNI NAJUGAQARFISSATUT- AAMMA ULLOQ UNNUARLU
NEQEROORUTINI KINGUAASSIUUTITIGUT INNARLIGAASINNAANERMUT
ILLERSUGAANEQ**

Allaaserinnittut: Frederik Rom Taxhjelm & Peter Hjaltason

Aaqqissuisut: Kalaallit Nunaanni Inuit Innarluitillit Illersuisuat – Tilioq, Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Nadsa Filskov (Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti)

Akisussaasoq: Marya Akhtar

ISBN: 978-87-7570-192-6

e-ISBN: 978-87-7570-195-7

Assit: Noah Silliman, Unsplash

Ilusilersuisoq: Hedda Bank

© 2023 Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti – Danmarkimi Nuna Tamakkerlugu Inuttut

Pisinnaatitaaffinnut Institutti

Wilders Plads 8K

1403 København K

Telefon 32 69 88 88

www.menneskeret.dk

Saqqummiussaq una ilaannaaluunniit, najoqqutarisaaq ersarissumik nalunaarlugu, akissarsiutaanngitsumik atorneqaqqissinnaavoq.

Ilaatigut naqinnerit angisuut, oqaaseqatigiit naatsut, oqaatsit kittoraasikkat ikittut, titarnertaat naaneri nalleqqatigiinngitsut assersuutillu ersarissut atorlugit, saqqummiussatta sapinngisaq tamaat tamanit atuarneqarsinnaanissaat anguniagaraarput.

Pissarsiarisinnaanera pillugu uani annertunerusunik paasisassarsiorit:

www.menneskeret.dk/tilgaengelighed

IMARISAI

KALAALLIT NUNAANNI NAJUGAQARFISSATUT- AAMMA ULLOQ UNNUARLU NEQEROORUTINI KINGUAASSIUUTITIGUT INNARLIGAASINNAANERMUT ILLERSUGAANEQ	4
KINGUAASSIUUTITIGUT NAMMINEQ AALAJANGERSINNAANERMUT PISINNAATITAAFFEQARNEQ	6
INUIT INNARLUUTILLIT IMMICKUT SANNGIIFFEQARPUT	7
PAASINIAARIAATSIT NALUNAARUSIORIAATSILLU KINGUNEQARLUARTUT	9
KINGUAASSIUUTITIGUT INNARLIINERIT MISISSORNEQASSAPPUT, PAASINIAAVIGINEQASSAPPUT EQQARTUUSSIVIMMULLU SULIASSANNGORTINNEQASSALLUTIK	10
PINERLINEQARTUT SIUNISSAQ UNGASINNERUSOQ ISIGALUGU TAPERSERSORNEQARNISSAMUT PIGINNAANNGORSAQQINNISSAMULLU PERIARFISSAAT	14
ILISIMASANIK AMIGAATEQARNEQ PAASISSUTISSALLU	15
INERNILIUSSAT INNERSUUSSUTILLU	16
Maleruagassiornikkut, najugaqarfissatut- aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugalinnut isumannaallisaanermik nukittorsaaneq	16
Atoqatigiinneq pillugu siunnersuineq pitsaanerusoq kinguaassiuutitigullu peqqissuuneq	16
Anigoruminaatsunik nalaataqarsimasunut neqeroorutinut periarfissaqarneq	17
Pinerlisat pillugit tunngavissatut ilisimasanik nukittorsaaneq nalunaarutiginnittarnerlu	18
NAJOQQUTARISAT	19

KALAALLIT NUNAANNI NAJUGAQARFISSATUT- AAMMA ULLOQ UNNUARLU NEQEROORUTINI KINGUAASSIUUTITIGUT INNARLIGAASINNAANERMUT ILLERSUGAANEQ

Kinguaassiuutitigut innarliinerni, inuiaqatigiinni innuttaasunut allanut sanilliullugit eqqugaagajunnerpaat tassaapput, najugaqarfissatut- aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugaqartut. Najugaqarfissatut – aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugaqartut inuiaqatigiinni immikkut sanngiiffeqareersuupput. Tamatumani inuttut pisinnaatitaaffimmik illersuinerup nukittorsarnissaa pisariaqarpoq- ilaatigut Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakersuisoqarfiup najugaqarfissatut – aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugaqartunut isumannaallisaaneq nukittorsarniarlugu maleruagassiorneragut, inunnullu innarluutilinnut kinguaassiuutitigut innarlerneqarsimasunut anigoruminaatsunik nalaatsinermi naapertuuttunik neqerooruteqalernikkut.

Pineqartumi inuit pisinnaatitaaffii illersorniarlugit, Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit illersuisuat Inuttullu Pisinnaatitaaffinnut Instituttip makku innersuussutigaat:

INNERSUUSSUTIT

Maleruagassiornikkut, najugaqarfissatut aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugalinnut isumannaallisaanermik nukittorsaaneq

- Meeqqanut, inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakersuisoqarfiup, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu, najugaqarfissatut- aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugaqartunut pitsaaliuinnermik illersorneqarsinnaanermillu qulakkeerisunik maleruagassiornissaa.

Atoqatigiinneq pillugu siunnersuineq pitsaanerusoq kinguaassiuutitigullu peqqissuuneq

- Meeqqanut, inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakersuisoqarfiup, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu, najugaqarfissatut aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugaqartunut suliniutinik, atoqatigiinneq pillugu qaammarsaanermik kinguaassiuutitigullu peqqissuunermik nukittorsaasussanik atuutilersitsinissaa.

Anigoruminaatsunik nalaataqarsimasunut neqeroorutininuq periarfissaqarneq

- Meeqqanut, inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakersuisoqarfiup, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu, inunnullu innarluutilinnut kinguaassiuutitigut innarlerneqarsimasunut anigoruminaatsunik nalaatsinermi, neqeroorutininuq naapertuuttunik periarfissinissamik qulakkeerinissaa.

Pinerlisat pillugit tunngavissatut ilisimasanik nukittorsaaneq nalunaarutiginnittarnerlu

- Meeqqanut, inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalackersuisoqarfiup, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu, inuit innarluutillit kinguaassiuutitigut innarlugaasut pillugit tunngavissatut ilisimasanik pitsaannerusunik qulakkeerinissaa, kiisalu taakku nalunaarutiginnittarnerat pillugu ilisimasaqarnerulernissaa.

Qanoq inuit pisinnaatitaaffeqarnerisa najugaqarfissatut – aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugaqartut¹ illersorneqarnissaannik piumasagaat, allakkiami matumani nassuiarpagut qanorlu inuttut pisinnaatitaaffitsigut illersugaanerup nukittorsarneqarsinnaaneranut innersuussuteqarluta. Allakkiaq Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttip nalunaarusiaa ”Najugaqarfissatut neqeroorutini kinguaassiuutitigut innarliinerit –inunnut innarluutilinnut aarlerinaatinik misissueqqissaarneq” (2022) qulequtsikkamik tunngaveqarpoq²

Kinguaassiuutitigut innarliinerit inuup ataqqinassusaanik, inuttut innarligassaanginneranik namminerlu aalajangiisinnaassusaanik, tunngaviusumik innarliinerupput. Kinguaassiuutitigut innarliinerit, pinerlineqartup siunissaaq ungasinnerusooq isigalugu nalerisimaaneranut peqqinneranullu annertuumik ajoqusiisinaapput. Kinguaassiuutitigut innarliinerit- ilaatigut pinerlineqartup inuttut attaveqarniarneranut attaveqarfimminillu attassiinnarniarneranut, ilinniartitaanissamik – suliffeqarnissamillu neqeroorutini attassiinnarnissamut kajumissutsimut sunniuteqarsinnaapput, taamatuttaaq annilaanganermik, nikallunganermik, nererusussuseqannginnermik sinnarliornermillu kinguneqarsinnaallutik. Kinguaassiuutitigut innarliineq timikkut ajoqusernernik, aseruuttoornernik, kinguaassiuutitigut nappaateqalernermik naartulernermillu aamma kinguneqarsinnaavoq.

Naalackersuisut 2018-imiit 2022-imut kinguaassiuutitigut innarliisarneq akiorniarlugu ”Killiliisa” qulequtsiullugu iliuusissatut siunniussaminni” inuit innarluutillit ulloq unnuarlu paqqinniffinniittut, taakku kinguaassiuutitigut innarlerneqarnissamut aarlerinartorsiornerummata, immikkut ukkanneqartariaqarnerat”, Naalackersuisut erseqqissarpaat.³

NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT INUIT INNARLUUTILLIT PILLUGIT ISUMAQATIGIISSUTAAT NAAPERTORLUGU INNARLUUTEQARNERUP NASSUIAATITAA

Inuit innarluutillit tassaapput sivirusumik timikkut, tarnikkut eqarsartaatsikkut imal. sensorisk piginnaanikitsut, akimmiffissat assigiinngitsut sunniivigeqatigiinnerannit allatulli inuiaqatigiinni inooqataanissamut tamakkiisumik kinguneqarluartumillu peqataanissamut akornuserneqarsinnaasut (takuuk inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi artikel 1, imm. 2). Inuit najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartut isumaqatigiissutip isumaani inuttut innarluuteqarneq ilisarnaatigaat.

Tulliuttumi inunnut najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartunut, inuttut pisinnaatitaaffeqarnermut tunngatillugu pisussaaffiit amerlasuut nassuiassavagut. Naggataagut innersuussutitsinnut tunngaviusut saqqummiutissavagut.

KINGUAASSIUUTITIGUT NAMMINEQ AALAJANGERSINNAANERMUT PISINNAATITAAFFEQARNEQ

Kinguaassiuutitigut innarliinernik kannguttaatsuliornerillu akiuinissamut pitsaaliuinissamullu pisortat pisussaaffeqarput. Pisinnaatitaaffimmiit isigalugu ilaatigut innuttaasup kinguaassiuutitigut nammineq aalajangersinnaaneranut, nammineq timini pillugu aalajangersinnaaneranut, killissallu ataqqineqarnissaannut pisinnaatitaaffiit qulakkeerinissamut tunngassuteqarpoq. Naakkitaatsuliorfigineqarnissamut imal. naleqassutsip innarlerneqarnissaanut illersuineranut tunngassuteqarportaaq.

Inuinnaat pisortanit ilisimaneqartut imal. ilisimaneqarsimasariallit akornanni kinguaassiuutitigut innarliineq (aarlerinartorsiorneq) pitsaaliniarlugu, naammaginartunik iliuuseqarnissamut pisortat pisussaaffeqarnerat, inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmit aalajangersaavigineqarpoq.⁴ Tassaniipportaaq kinguaassiuutitigut innarliisoqartarsimanerata paasineraniit taama pisoqaqqinnginnissaanik pisortat qulakkeerinissaat.⁵

Tamatumunnga atatillugu 2022-imi novembarimi pinerluttaalisitsineranut inatsimmi kinguaassiuutitigut pinngitsaaliisarneq pillugu aalajangersakkap, akuerseqqaarnissamik piumasaqaatatillip atuutilersinneqarnissaa, Inatsisartut akuersissutigaat. Inatsimmut allannguut 2023-imi juulip ulluisa aallaqqaataanni atuutilissaaq. Inatsimmi illuatungeriit atoqatigiinnissamut akuersisimanissaat, iliuuseqartullu aapparmi akuersisimanissaanik- pingaartumik taanna iliuuseqanngippat- qulakkeernissaanik pisussaaffeqarnera erseqqissaavigineqassaaq.

Inuiaqatigiinnissaaq kinguaassiuutitigut innarliinerit kanngutaatsuliornerillu annertunerusumik eqqumaffigineqalerput. Tamanna politikkimi allanilu #MeToo -p aappassaaneerneranut atatillugu saqqummersuni, kinguaassiuutitigut innarliineq kanngutaatsuliornerlu pillugit oqaluttuani ilaatigut takuneqarsinnaavoq. Kalaallit Nunaanni #MeToo-p kingorna #Killiliisa pilersinneqarpoq.

Kalaallit Nunaanni pinngitsaaliisummik atoqatigineqarsimaneq pillugu nalunaarutit 2017-imiit amerleriarujussuarput.⁶ Amerleriarnernannut patsisaasut arlaliussagunarput. Assersuutigalugu tamatuma annertuumik sammineqarnera, amerlanerusut pinngitsaaliisummik atoqatigineqarsimanermik nalunaaruteqarnerannut patsisaaqataasimasinnaavoq.

NAALAGAFFIIT PEQATIGIIT ISUMAQATIGIISSUTIT PILLUGIT ATAATSIMIITITALIAANIIT KALAALLIT NUNAANNUT INNERSUUSSUTIT

Kalaallit Nunaanni kinguaassiuutitigut innarliisarnepur akiorniarneqarnerata nukittorsarneqarnissaa, Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutit pillugit ataatsimiititaliaasa arlallit innersuussutigat. 2021-imi Kalaallit Nunaanni suaassuseq tunngavigalugu nakuuserneq akiorniarlugu nutaamik iliuusissanik siunniussinissamik iliuusissanillu pilersaarusiornissamik pisariaqartitsineq, Naalagaaffiit Peqatigiit arnat pillugit ataatsimiititaliaata ilaatigut uparuarpa. Tassani arnat nivarsiaqqallu innarluuteqartut ukkanneqarnissaataaq, ataatsimiititaliap immikkut pingaartippaa. Kalaallit Nunaanni nivarsiaqqanut arnanullu nakuuserneq tamatumunngalu atatillugu inuit innarluutaannut immikkoortiterlugit paasissutissanik katersinermik nukittorsaanissamik pisariaqartitsineq, ataatsimiititaliap pingaartippaataaq.⁷

Kinguaassiuutitigut innarliisarnermut kinguaassiuutitigullu nammineq aalajangersinnaanermut tunngatillugu unammilligassaqaqarneranik akuersarnerulerneq, soorunami najugaqarfissatut neqeroorutini najugalinnut aamma atuuttariaqarpoq. Inunnik innarluutilinnik kinguaassiuutitigut innarliisarneq qangali ajornartorsiutaavoq arajutsineqartoq sulilu taamaalluni. Inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini aarlerinartorsiornerup annertunerunera, eqqarsaatigalugu,⁸ tamatuma eqqumaffigineqarnerunissaa minnerunngitsumillu iliuuseqarfiginissaa pisariaqarpoq.

INUIT INNARLUUTILLIT IMMIKKUT SANNGIIFFEQARPAT

Tamatumunnga tunngatillugu inuit innarluutillit, nalinginnaasumik pingaartumilli najugaqarfissatut neqeroorutini najugallit, kinguaassiuutitigut innarlerneqarsinaanerat annertunerujussuusoq, ilisimasat erseqqissarpaat.⁹

Kinguaassiuutitigut innarliinerit, inuup ataqqinassusaata innarleneqannginnissaanik kiisalu naleqassutsimik innarliinermik imal. naakkitaatsumik pineqannginnissamut pisinnaatitaaffimmik innarliippat. Taakkuupput pisinnaatitaaffiit tunngaviulluinnarlutillu pingaaruteqarluinnartut, inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutini Kalaallit Nunaanut pisussaaffiliisuni tamani illersorneqartut ilaat. Taakku ilaatigut tassaapput Inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami isumaqatigiissummi artikel 3, Naalagaaffiit Peqatigiit inuttut politikkikkullu pisinnaatitaaffiit pillugit isumaqatigiissutaanni artikel 7 kiisalu Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanni artikel 15, 16 aamma 17.

2022-imi arnanut nakuuserfiginittarnermik angerlarsimaffimmilu nakuuserarnermik pitsaaliuinissamut akiuinissamullu Istanbulimi isumaqatigiissummut¹⁰ pisussaaffinnik aalajangersimasunik arlalinnik imaqartumut akuersinialuni, Kalaallit Nunaat aalajangerportaaq.¹¹

Kinguaassiuutitigut innarliinerit, inuit innarluutillit pisinnaatitaaffiinut allanut arlalinnut akuliutsitseqataasinnaapputaq. Tamakku ilagaat peqqissuunissamut pisinnaatitaaffeqarneq- ass innarliineq pinerlineqartup timikkut eqqarsartaatsikkullu

peqqinneranik ajornerulersitsippat. Tamakku ilagaattaaq inuiaqatigiinni tamakkiisumik akuullunilu peqataasinnaanermut pisinnaatitaaffeqarneq- tamanna innarligaaneq pinerlineqartup inuiaqatigiinnit nigorluni imminut mattunneranik kinguneqarpat.

Inuit sanngiiffeqartut- soorlu inuit innarluutillit meeqqallu pineqarpata, taakku nammineq soqutigisaminnik isumaginninnissamut piginnaasaat piumassusaallu sanngiillisimasinnaammata, pisortat immikkut eqqumaffigissagaat immikkullu illersussagaat, inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmit aalajangersarneqarpoq.¹² Najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartut, inuttut innarluuteqarnertik najugaqariaaserlu pissutigalugit marloriaammik sanngiiffeqarput.¹³ Najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartut akornanni kinguaassiuutitigut innarliisoqarpat, pisortat immikkut akisussaaffeqarput.

“ Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isimaqatigiissutaanni artikel 16, imm. 1

Naalagaaffiit peqataasut, inuit innarluutillit angerlarsimaffimmi tamatumalu avataani qanorluunniit atornerlunneqarsinnaanermut, nakuuserfigineqarnermut atornerluinermullu- tamatumunngalu atatillugu suaassutsip nassatarisaanut illersorniarlugit, inatsisitigut, allaffissornikkut, inunnik isumaginninnikkut, ilinniartitaanikkut allatigullu iliusissanik naapertuuttunik tamanik aalajangiissapput.

Pisortat ilaatigut kinguaassiuutitigut innarliinernut ilisimanngisaminnut ilisimasariaqaraluakkaminnuli akisussaatinneqarsinnaapputtaaq. Tamatumaniippoq pisortat najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartunillu nakkutilliinissaat. Inunnik najugaqarfissatut neqeroorutiniittunik nakkutilliinissaq kommunip akisussaaffigaa.¹⁴ Kommuni nakkutilliinissamik sumiginnaanermigut, najugaqartumut kinguaassiuutitigut innarliinermik arajutsisaqarsimappat, kommuni innarliinernut akisussaatinneqarsinnaavoq.¹⁵

“ Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isimaqatigiissutaanni artikel 16, imm. 3

Atornerlunneqarnerit suulluunniit, nakuusernerup atornerluinerullu pitsaaliorneqarnissaat siunertaralugu, pisortat arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsut neqeroorutini aqqissuussinernillu inunnut innarluutilinnut naatsorsuussanik tamanik kinguneqarluartussamik nakkutilliinissaat, naalagaaffiit peqataasut qulakkiissavaat.

Inuit pisortanit isumagineqartut illersorniarlugit pisortat sakkortusisamik akisussaaffeqarputtaaq.¹⁶ Najugaqartut sumi najugaqarusunnerminnik toqqaanissamut nalinginnaasumik periarfissaqarnissaat pingaaruteqarpoq. Pinerlineqartummi kinguaassiuutitigut innarligaaffimmiiginnarnissaa tassanilu innarliisimik naapitsisinnanissaa ajornartorsiutaavoq.

Pinerlineqartut nalinginnaasumik nuunnissamut namminneq periarfissaqanngippata, kinguaassiuutitigut innarlerneqarnissamut (innarleqqinneqarnissamut) ass. pinerliisup – najugaqartuuppat alla- najugaqarfissatut neqeroorummut allamut nuutinneqarneragut, imal. sulisoq pineqarpat, soraarsitsinikkut illersuinissamut pisortat sakkortusisamik pisussaafeqarnerannut tamanna uppernarsaataavoq. Pinerlisamik illersuinissamut sakkortusisamik pisussaafeqarneq Kalaallit Nunaanni najugaqarfissamut allamut nuussinnaanermut periarfissat killeqarmata, tamanna immikkut ittumik naapertuuppoq.¹⁷ Taamaaliornikkut pinerlineqarsimasut pinerleqqinneqarsinnaanermut illersorneqassapput, kinguaassiuutitigut innarlugaasimanerup kingorna piginnaanngorsaqqinnissamut inuiaqatigiinnullu akuuleqqinnissamut pisinnaatitaaffiat qulakkeerneqassalluni.

PAASINIAARIAATSI NALUNAARUSIORIAATSILLU KINGUNEQARLUARTUT

Siuliani immikkoortumi takuneqarsinnaasutut kinguaassiuutitigut innarliinerit aalajangersimasut pisortat ilisimasatik imal. ilisimasariaqaraluakkatik pitsaaliussavaat. Pisortalli pitsaaliueriaatsinik, nalinginnaasumik kinguaassiuutitigut innarliinernik pitsaaliueqataatitsisinnaasunik paasiniaaqataasinnaasunillu pilersitsisussaassapput.

Suliami meeqqamut ilinniartitsisumit kinguaassiuutitigut atonerlugaasimasumut tunngasumi, kinguaassiuutitigut innarliinerit taamaattut- ilaatigut ilinniartitsisup ilinniartumut pissaaneqarnera pissutigalugu- malugiuminaassinnaallutillu qulaajaavigiuminaassinnaammata, meeraq illersorniarlugu, kinguneqarluartussamik paasiniaanissamut nalunaaruteqarnissamullu periuseqassasoq, inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmit oqaatigineqarpoq.¹⁸

Oqaatigineqareersutut Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaat Kalaallit Nunaannit akuerineqarpoq, Istanbulimitu isumaqatigiissutip akuerineqarnissaa aalajangerneqarmat, inunnut innarluutilinnut nakuusernerit suulluunniit atonerluinerillu pitsaaliornissaannut naapertuuttunik iliuseqarnissamut pisussaaffilerluni.¹⁹

“ Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanni artikel 16, imm. 2

Atorerlunneqarneq, nakuuserfigineqarneq atorerluinerlu sunaluunniit pitsaaliniarlugit, inunnut innarluutilinnut, ilaqutaannut tungiuusunullu- ilaatigut suaassutsimut ukiunullu naapertuuttunik-ikiuinikkut tapersersuinikkullu, qulakkeerinikkut, tamatumunngalu atatillugu paasissutissanik pissarsinikkut ilinniartitaanikkullu, qanoq atorerlunneqarnerup, nakuuserfigineqarnerup atorerluinerullu pitsaalineqarsinnaanerisa paasineqarsinnaaneragut nalunaarutiginninnikkullu, naalagaaffiit peqataasut naapertuuttunik iliuseqassapput. Naalagaaffiit peqataasut illersuutissat naapertuunnissaat, ukiunut, suaassutsimut innarluutigisamullu naapertuunnissaat qulakkiissavaat.

Pinaveersaartitsiniarluni suliniutit taakku qanorpiaq aqqisuunneqarnissaat pillugu aalajangiinissaq Kalaallit Nunaannut isumagisassanngortinneqarpoq, Istanbulimili isumaqatigiisummi artikel 13-imiit 16-imut naapertorlugit, iliuuserisassat minnerpaamik tassaassapput paasititsiniaanerit, innuttaasut nalinginnaasut ilinniartitaanissaat, ilinniagalinnik ilinniartitsineq, pinerliisullu akornanni nangittoqarpat pitsaaliuutitut katsorsaanerit.

Najugaqarfissatut neqeroorutini immikkut unammilligassaq tassaavoq pisortat najugaqartunut tapersersuinerisa, najugaqarfissatut neqeroorummit taannaluunniit aqqutigalugu tunniunneqarajunnerat. Najugaqartut avataaneersunik oqaloqateqartanngippata, inuit najugaqartunut avatangiisaasut ikittuaranngorsinnaapput. Najugaqartut taama mattusimanerisa, kinguaassiuutitigut innarlugaanerisa innarlugaasimanerisalunniit, pisortanit paasineqanngitsoorsinnaanera annertusisissinnaavaa.²⁰

Taamaammat najugaqartunut ataasiakkaanut qanigisaasunullu, kinguaassiuutitigut innarliinermik nalunaarutiginninnissap toqqissinarnissaa maluginiagassaavortaaq.

KINGUAASSIUUTITIGUT INNARLIINERIT MISISSORNEQASSAPPUT, PAASINIAAVIGINEQASSAPPUT EQQARTUUSSIVIMMULLU SULIASSANNGORTINNEQASSALLUTIK

Pisortat kinguaassiuutitigut innarliinernik pitsaaliullutillu unitsitsitsiniarnissaat naammanngilaq. Pisortat kinguaassiuutitigut innarliisoqarsimasoq imal. innarliisoqarsimasinnaasoq paasigunikku, pinerliisoq akisussaatinniarlugu qanoq pisoqarsimaneera misissorlugulu paasiniaavigissavaat.

Naakkitaatsuliorfigineqannginnissamut inuttullu naleqassutsip innarlerneqannginnissaanut pisinnaatitaffimmik, inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmi aalajangersakkamik unioqquitsinernik (unioqquitsisimasinnaanernik) misissuineq paasiniaanerlu, arlalinnik piumasaqaatitaqarpoq. Pisortat, pisortani atorfilik imaluunniit inuinaq innarliisuugaluarpat, piumasaqaatit tunngaviusumik isigalugit assigiittut, eqqartuussivimmit oqaatigineqarpoq.²¹

Paasiniaanermi- pingaartumik pisimasunik piviusunik qulaajaasoqarsinnaassaaq, akisussaasunik kinaassusersisisoqarsinnaassaaq eqqartuussisulersuussisoqarsinnaassallunilu. Paasiniaaneq arlaannaannulluunniit attuumassuteqassanngilaq, sunniuteqarlussaaq, pilertortumik ingerlanneqassaaq pinerlineqartumillu peqataatsitsilluni. Pisortat suliap paasineqarnissaa anguniassavaat paasiniaanermilu alloriarnerit naapertuuttut naammaginartullu tamaasa malersorlugit.²²

Kiisalu pisortaqaarfiup imal. pisortap – iliuuserisamigut iliuuseqannginnermigulluunniit – inuup pisinnaatitaaffiinik innarliinermut akisussaasuunera (akisussaaqataanera), pinerlineqartumut imal. qanigisaasunut aalajangersarneqartussaavoq.²³ Imaassinnaavoq pisortaqaarfiup kinguaassiuutitigut innarliineq ilisimasani imal. ilisimasariaqaraluakkani soqutigisimanngikkaa qisuariarfigisimanngikkaalu.

Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isimaqatigiissutaanni artikel 16, imm. 5

Naalagaaffiit peqataasut kinguneqarluartunik inatsisiliusssapput politikkiliorlutillu, tamatumunngalu atatillugu inunnut innarluutilinnut; atonerlugaanerup, nakuuserfigineqarnerup atonerluinerullu paasineqarnissaat, paasiniaavigineqarnissaat- pissusissamisoorpallu eqqartuussisulersuunneqarnissaat qulakkeerniarlugu, arnat meeqqallu qitiutillugit inatsisiliorlutillu politikkiluusapput.

Pillarneqaataasussanik paasiniaanissaq politiit suliassaraat. Pineqaatissiissutaasinnaasumik pisoqarsimanagera ilimanaateqarluinnarpat, paasiniaanermilu naapertuuttunik ingerlariaqqittoqarpat- ass. paasisamik imal. takunnissimasunik killisiuinikkut imal. pinerluttoqartillugu misissuinikkut, unnerluutiginninnerup kingorna, imal. nammineq piumassutsiminnik politiit paasiniaaneq aallartissavaat.

Inunnut innarluutilinnut assigiimmik pineqarnissamut pisinnaatitaaffeqarneq politiit pineqaatissiissutaasinnaasunik paasiniaanerannut atatillugu aamma atuuppoq.²⁴ Tamanna pinerlisap inuttut innarluuteqarnera pissutigalugu politiit paasiniaanissaraluamik aallartitsinngitsooqqusaannginnerannik imal. taamaatitseqqusaannginnerannik isumaqarpoq.

Assigiimmik pineqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnerup nassataraattaaq naammaginantumik naleqqussarnissamut pisinnaatitaaffeqarneq – tassalu inuit innarluutillit pinerlineqarnerisa paasiniaaviginissaanut piviusumik periarfissinneqarnissaannut, politiit paasiniaanerminni pisarialinnik naapertuuttunillu naammaginantumik allannguinissaannut nalimmassaanissaannullu, pisinnaatitaaffeqarneq.²⁵ Imaassinnaavoq politiit tusilartumut oqalutseqartitsisut imal. inummik tarnimigut eqqarsartaatsikkulluunniit annertuumik innarluutilimmik killisiuinissamut immikkut ilisimasalimmit siunnersortittut.

Paasiniaaneq najugaqarfissatut neqerorummit kommunimiillu aamma peqataaffigineqartarpoq ass. pisumik unnerluutiginninnikkut politiinullu naapertuuttunik paasissutissiillutik ikiuunnikkut. Tamatuma saniatigut najugaqarfissatut neqerorutip innuttaasumut akuersissutaasup siunertaata eqquutsinneqartuarnissaanut kommuni nakkutilliuassaaq, allatigullu ikiorsiinissamik pisariaqartitsisoqarnera eqqumaffigissallugu.

NORSKIT POLITIIVI, NAJUGAQARFISSATUT NEQEROORUMMI KINGUAASSIUUTITIGUT INNARLIINERNIK PAASINIAANERMUT ATATILLUGU, INUNNIK INNARLUUTILINNIK MARLUNNIK ASSIGIINNGISITSIPPUT

Inunnut marlunnut annertuumik innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartunut kinguaassiuutitigut innarliinerit pillugit politiit paasiniaanerit pillugu maalaarutit marluk, Norgimi naligiissitaaneq pillugu aalajangiisartut 2021-imi marsi qaammat aalajangiivigaat. Inuk taanna pisuni taakkunani marlunni pisuutitaavoq.

Suliami siullermi pinerlineqartoq politiinit apersorneqarsimanngilaq. Inuttut innarluutigisaq pissutigalugu killisiuinissap pinerlinerqatumut ilungersunarnissaa tunngavigalugu aalajangersimanertik, politiit Aalajangiisartunut ilisimatitsissutigaa. Innarluuteqarsimanngikkaluarpas killisiuisoqarsimassagaluarpat, killisiuisoqarsinnaanersoq politiit annertunerusumik paasiniarsimanngimmassuk, pinerlineqartoq ajornerusumik pineqartoq, Aalajangiisartut naliliipput.²⁶

Suliat aappaanni, nalunaarutigineraniit killisiuisoqarnissaanut qaammat naammatsingajappoq. Politiit killisiuinissamut immikkut ilisimasalimmit ikiorserneqarnissamik noqqaassuteqarnerat, periarfissatigullu amigaateqarneq pissutigalugu piffissaq sivilisujaaq qaangiuttoq aatsaat taamaaliortoqarsinnaasimanera, kingusinaarnermut patsisaapput. Matumanissaq inuk innarluuteqanngitsoq taama sivilisutigisumik utaqqinaviannngimmat, pinerlineqartoq ajornerusumik pineqartoq, Aalajangiisartut naliliipput.²⁷

Suliat angerlarsimaffimmi nakuusernermut tunngasut, nunami pisortat imminnut illersorniarlutik- inuit ataasiakkaat namminneq inuunerat pineqarmat, innuttaasut inuttut- ilaqutariittullu inuunerat ataqqisassaammat akuliunniarsimannginnerarnerannut tunngasut arlallit, inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmit suliarineqarput. Eqqartuussiviup tunngavilersuutit taamaattut toqqaannartumik itigartippai, innuttaasut nakuusernermut allatigullu innarliinernut illersorniarlugit, inuttut ilaqutariittullu inuunerannut akuliunnerup pisariaqarsinnaanera oqaatigalugu.²⁸

Pisut taamaattut inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiisummi najoqqutassaq 'tapersorneqarluni aalajangiineq' atorlugu iliuuseqarfigineqarsinnaapput. Tunngaviummik inuit innarluutillit nammineq aalajangiisinnaanissamut ('sinniisoqarluni aalajangiinerup', inuup allap ass. akisussaataasup, pineqartoq sinnerlugu aalajangiinerata akerlianik pisariaqartitaannik tapersorneqarnissaat) pineqarpoq.²⁹ Taamaalillutik najugaqarfissatut neqeroorutit, najugaqartut namminneq kissaatigisaat aallaavigalugit, pitsaasunik peqqinnartunillu toqqaanissaq siunertaralugu aalajangiinissamut, najugaqartunut ikiuussinnaapput. Najugaqarfissatut neqeroorutit, qanigisaasunik najugaqartumik ilisarisimannittunik pingaarutilimmillu tunniussaqaarsinnaasunik peqataatitsinissaq isumaliutigisinnaavaattaaq.

INUIT INNARLUUTILLIT INUTTUT NALEQASSUTSIMIK ANNERTUUMIK INNARLIGAANISSAANNUT PISORTAT ILLERSUGASSARAAT

Inuit innarluutillit najugaqarfissatut neqeroorutini kinguaassiuutitigut allatigullu innarligaasinnaanermut illersugaanissamut pisinnaatitaaffeqarnerannut tunngatillugu, inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmit aalajangiivigineqartartut killeqarput. Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit ataatsimiititaliaanni aamma taamaappoq (Lewis & Campbell 2017:48, 51). Tamatumunngali tunngatillugu eqqartuussivimmi aalajangiisarnerup, inunnik innarluutilinnik illersuinissamut pisortat immikkut eqqumanissaat takutippaa.

Hollandimut suliami 1985-imeersumi, niviarsiaaraq 16-inik ukiulik eqqarsartaatsimigut annertuumik innarluutilik, najugaqarfimmini pisortap erneranit kinguaassiuutitigut innarlerneqarsimavoq. Niviarsiaqqap innarluuteqarnini pissutigalugu innarlerneqarnini nalunaarutigisinnaangilaa. Maleruagassat tamatuma nalaani atuuttut naapertorlugit, niviarsiaqqap angutaata kinguaassiuutitigut innarliinertut nalunaarutigisinnaangilaa. Taamaallaallu kanngutaatsuliornertut nalunaarutigisinnaallugu. Inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmit oqaatigineqarpoq, **kinguaassiuutitigut innarliinerni, timikkut ileqqorissaarnikkullu innarligassaanginnermik pisinnaatitaaffimmik innarliineq ima annertutigimmat, pinerlunnertut kinguneqartussamik pillaatissiissutaasussatut isigineqartussaallutik**, maleruagassallu piumasqaammik tamatumingna eqquutitsinatik.³⁰

Kroatiamut suliami 2012-imeersumi, angut 30-inik ukiulik eqqarsartaatsikkut timikkullu innarluutilik, nukappiaqanik eqqaamiunit sakkortuumik innimiilliorfigineqarpoq. Nukappiaqat ilaatigut aterusersorpaat qitserarlugulu, arsaanik arsaarlugu, ataasiarlutillu assaa cigaretsimik uutarsimallugu. Angut arnani peqatigalugu politiit attavigaat, ikiorneqarnertilli naammaginagu. Nukappiaqqat pillaatisinissamut ukiukippallaarput. Inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmit oqaatigineqarpoq: **Inunnut innarluutilinnut annertuumik innimiilliorqarneraappat imal. nakuusertoqarneraappat, pereersut iliuseqarfiginiarlugit taamalu pisoqaqqeqqunagu pisortat pissusissamisoorutumik naammattumillu qisuariassapput**. Pisut immikkut politiinit isummerfigineqarsimanerat innimiilliornerullu aqqisuussamik- ass. inunnik isumaginnittoqarfik akuliutsillugu iliuseqarfiginiarsimanginnera, eqqartuussivimmit isornartorsiorneqarpoq.³¹

Rumæniamut suliami 2016-imeersumi, niviarsiaqqap 14-inik ukiullip eqqarsartaatsikkut annikitsumik innarluutillip angutaatalu pinngitsaalillugu atoqatigineqarsimanagera politiinut unnerluutigaat. Nukappiaqqat arlallit pinngitsaalilluni illup inuerunnikup tunuanukaassimagaanni, tassanilu angutit pingasut utaqqisimasut, niviarsiaqqap oqaluttuara. Angutip ataatsip pinngitsaalillugu atoqatigaa aappaatalu atoqatiginiaraluarlugu. Unnerluussisussaataasut pinngitsaaliisummik atoqateqarsimasutut pinnagit- ilaatigut niviarsiaaraq pinngitsaaliisummik atoqatigineqarsimanermut timikkut ersiuteqanngimmat imal. ikiortissarsiorluni nilliasimangimmat, inatsisit uniorlugit ukiukitsumik atoqateqarsimasutut unnerluuppai., **inunnut sanngiiffeqartunut soorlu meeqqanut inunnullu innarluutilinnut kinguaassiuutitigut innarliinernik misissuinissamut paasiniaanissamullu pisortat sakkortusisamik pisussaaffeqarnerat**, inuit pisinnaatitaaffii pillugit Europami eqqartuussivimmit aalajangerneqarpoq. Pisortat illuinnaasiorlutik, pasineqartut nassuiaataannik pingaartitsisimanerat suliamillu sukumiinerusumik paasiniaasimanginnerat, eqqartuussivimmit ilaatigut isornartorsiorneqarpoq.³²

PINERLINEQARTUT SIUNISSAQ UNGASINNERUSOQ ISIGALUGU TAPERSORSORNEQARNISSAMUT PIGINNAANGORSAQQINNISSAMULLU PERIARFISSAAT

Kinguaassiuutitigut innarligeanerup kinguneri inummiit inummut assigiingillat, kisiannili inuttut inooqataanikkut, pissusilersornikkut timikkullu ersiuteqarsinnaallutik. Inuit innarluutillit ataasiakkaat kinguaassiuutitigut innarligeanermut qanoq qisuariartarnerat assigiingiiiaaqaq, amerlanertigulli nalinginnaasumik nalerisimaanginnertut, inuttut ilisarnaatip allanngorneratut imal. inuttaanut nalinginnaangitsumik pissusilersornertut takuneqarsinnaasarluni.

Kinguaassiuutitigut innarliinerit kinguneri, inoqatinut attaveqarniarnermut-attassiinnarnissamullu piginnaasanut, sumiiffinni aalajangersimasumiinnissamut, atuarnissamik-, sunngiffimmi – imal. sulinissamut neqeroorummik attassiinnarnissamut kajuminnermut annertuumik sunniuteqarsinnaapput. Tamanna matoqqanerulernermik, oqalunniarnerup ilikkagaqarsinnaanerullu ajornerulernerannik kinguneqarsinnaavoq, taamatuttaaq inuit piginnaasanik annaasaqarsinnaapput. Tamatuma saniatigut kinguaassiuutitigut innarliinerit annilaanganermik, nikallunganermik, nerinaveersaarnermik sinnarliornermillu kinguneqarsinnaapput. Pinerlisaq kinguaassiuutitigut innarligeanermi saniatigut allatut nakuuserfigineqarsimaguni, timikkut aamma ajoqusersimasinnaavoq. Naggataagut- kinguaassiuutitigut innarliinerit; aseruuttoornernik, kinguaassiuutitigut nappaateqalernermik naartulernermillu kinguneqarsinnaapputtaq.³³

Taakku tamarmik immikkut akuleriillutillu innarliisnaapput inuillu ataasiakkaat peqqissusaannut, inuunerisa naleqassusaanut imminullu naleqassutsimik misiginerannut annertuumik sunniuteqarsinnaallutik.

Inunnut innarluutilinnut kinguaassiuutitigut innarlerneqarsimasunut tapersersuinissamut piginnaangorsaaqqinnissamillu neqeroornissamut, pisortat pisussaaffeqarput. Taama tapersersuineq, pinerlineqartunut, anigoruminaatsunik nalaatsinerup timikkut tarnikkullu sunniutaasa ajorunnaarsinneqarnissaannut, inuttullu inooqataaqqilernissamut iluaqutaassaaq. Tamanna takuneqarsinnaavoq Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanni artikel 16-imi 26-imilu, Naalagaaffiit Peqatigiit inunnik naalliutsitsisarneq pillugu isumaqatigiissutaanni artikel 14-imi kiisalu Istanbulimi isumaqatigiissummi artikel 22-imi 25-imilu.

Naalagaaffiit Peqatigiit naalliutsitsisarneq pillugu ataatsimiititaliaat piginnaangorsaaqqinnerup ataatsimut isiginninissaa, nakorsaanikkut tarnikkullu paaqqutarineqarnermik taamatullu inatsisitigut isumaginninnikkullu ikiorsiinnermik ilaqartinneqarnissaa pillugu oqaaseqaateqarpoq. Sapinngisaq tamaat nammineersinnaalersitseqqinnissaaq, timikkut eqqarsartaatsikkut, inuttut inooqataanikkut sulisinnaassutsikkullu piginnaasatigut, kiisalu tamakkiisumik akuutinneqarlutik inuiaqatigiinni peqataatinneqarnissaannik qulakkeerinissaaq, piginnaangorsaaqqinnermi anguniagaassaaq.³⁴ Kingulleq pingaartumik najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartunut kinguaassiuutitigut innarligeasimaneq iliuuseqarfineqanngippat, inuiaqatigiit avataaniinnerusutut misiginissamut aarlerinartorsiornerusinnaasunut pingaaruteqarsinnaavoq.

Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isimaqatigiissutaanni artikel 16, imm. 4

Inuit innarluutillit arlaatigut atornerlunneqarsimasut, nakuuserfigineqarsimasut imal. atornerlugaasut, tamatumunngalu atatillugu illersuutaasinnaasunik pissarsinikkut timikkut, eqqarsartaatsikkut tarnikkullu peqqissinissaq, piginnaangorsaaqqinnissaq inuiaqatigiinnilu inooqataaqqissinnaangornissaq siuarsarniarlugit, Naalagaaffiit peqataasut iliuusissanik naapertuuttunik tamanik aalajangiissapput. Taama peqqissaaneq inuiaqatigiinnilu inooqataaqqissinnaangortitsineq, avatangiisini inuit ataasiakkaat peqqissusaannik, atugarissaarnerannik, imminut tatiginerannik, ataqqinassusaannik namminnerlu aalajangiisnaassusaannik siuarsaasuni pissaq, taamatutaaq suaassuseq ukiullu tunngavigalugit pisariaqartitat eqqarsaatigineqassapput.

Piginnaangorsaaqqinneqarnissamut neqeroorutit, inuttut innarluuteqarneq allaluunniit tunngavigalugu assigiinngisitsisoqarani tamanit pissarsiarineqarsinnaanissaat, Naalagaaffiit Peqatigiit naalliutsitsisarneq pillugu ataatsimiititaliaata aamma erseqqissarpaa.³⁵ Assersuutigalugu innuttaasut oqalussinnaangitsut anigoruminaatsumik nalaataqarsimanermi allatigullu piginnaangorsaaqqinneqarsinnaanermut aamma pisinnaatitaaffeqarput.

Innuttaasunut eqqarsartaatsikkut piginnaanikitsunut kinguaassiuutitigut innarlighanerit kinguneri, innuttaasuni allani kingunerisanut assersuunneqarsinnaanerat, ilisimatusarnerit takutippaat.³⁶ Taamaammat najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartut kinguaassiuutitigut innarlerneqarsimasut, anigoruminaatsumik nalaataqarsimanermi katsorsartinnissamut innuttaasutut allatuulli periarfissinneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaa, aamma pingaaruteqarpoq.

ILISIMASANIK AMIGAATEQARNEQ PAASISSUTISSALLU

Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit inuuneranni atugassarititat pillugit paasissutissat sukumiisut naatsorsueqqissaarnerillu, nalinginnaasumik amigaataapput. Tamatumunnga atatillugu inunnik innarluutilinnik kinguaassiuutitigut innarliisarnerup annertussusaa pillugu ilisimasat killeqarput. Inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi artikel 31 paasissutissanik naapertuuttunik- tamatumunngalu atatillugu naatsorsueqqissaarnermi ilisimatusarnermilu paasissutissanik katersinissamik- pisussaaffimmik imaqarpoq. Naatsorsueqqissaarnermi paasissutissat Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit pillugit pissutsinik ataatsimut isiginnilersitseqataasussaapput taamaalillutillu isumaqatigiissutip naammassineqarneranik killiffissiuissusaallutik.³⁷

Inunnut innarluutilinnut kinguaassiuutitigut innarliisarneq pillugu tunngaviummik ilisimasanik nukittorsaanikkut, ajornartorsiutip qanoq annertutiginera paasisimasaqarfigineqalissaaq. Tamatuma peqatigisaanik pinerlineqarsinnaaneq pinerlineqarnerlu pillugit ilisimasaqarnerulerneq- ilaatigut nalunaarutiginnittarnermut akimmiffiusinnaasunik- erseqqissaassaaq, inuillu innarluutillit kinguaassiuutitigut inarlerneqarnissamut illersorniarlugit iliuuserisanik nukittorsaassalluni.

INERNILIUSSAT INNERSUUSSUTILLU

Maleruagassiornikkut, najugaqarfissatut- aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugalinnut isumannaallisaanermik nukittorsaaneq

Tamatumani inuit pisinnaatitaaffii illersorniarlugit Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit illersuisuat Inuttullu Pisinnaatitaaffinnut Instituttip innersuussutigaat:

- Meeqqanut, inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakkersuisoqarfiup, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu, najugaqarfissatut- aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugaqartunut pitsaaliuinnermik illersorneqarsinnaanermillu qulakkeerisunik maleruagassiornissaa.

Ilaatigut paasiniaariaatsit nalunaarusioriaatsillu kinguneqarluartut atorlugit nakkutilliinikkut qulakkeerinikkullu, Inuit innarluutillit kinguaassiuutitigut innarlerneqarsinnaanermut illersorneqarnissaat, pisortat immikkut eqqumaffigissavaat. Tamatumunnga atatillugu inuit innarluutillit illersorneqarnissamut assigiimmik pisinnaatitaaffeqarnissaannik periarfissaqarnissaannillu qulakkeerinissaq pingaaruteqarpoq. Makkunangga pisussaaffiliisumik maleruagassiornikkut taamaaliortoqarsinnaavoq:

- 1) Kinguaassiuutitigut innarliinerit imal. siorasaarinerit qanoq pitsaalineqarsinnaanerat
- 2) Kinguaassiuutitigut innarliisoqarsimaneranik pasitsaassineri imal. ilisimasaqanermi, pinerlineqartup pinerlisallu najugaqarfissatut neqeroorutini qanoq iliuuseqarfigineqarnissaat
- 3) Najugaqarfissatut neqeroorutini pinerlineqartumut pinerliisumullu assigiinngitsutigut iliuuseqarnikkut qanoq malitseqartitsinissaq
- 4) Inunnit najugaqarfissatut neqeroorummi najugaqanngitsunit kinguaassiuutitigut innarliinerit imal. tamatumunnga siorasaarinerit, najugaqarfissatut neqeroorutinit qanoq iliuuseqarfigineqarnissaat, kiisalu
- 5) Qanoq ililluni kinguaassiuutitigut innarliinernik nalunaarutiginninnissamut periarfissanik isumannaatsunik pilersitsisoqarnissaa.

Maleruagassat ersarissut innuttaasut inatsisitigut illersugaanerannik, kinguaassiuutitigullu innarliinerit imaluunniit tamatumunnga siorasaarinerit nalunaarutigineqarnissaannik, paasiniaavigineqarnissaannik eqqartuussassanngortitsinissamillu qulakkeerissapput. Najugaqarfissatut neqeroorutit takkunanilu sulisut maleruagassanik taakkunangga ilisimasaqarnissaat ass. sulisut piginnaasaannik inerisaanikkut nakkutigineqartariaqarpoq.

Atoqatigiinneq pillugu siunnersuineq pitsaanagerusoq kinguaassiuutitigullu peqqissuuneq

Tamatumani inuit pisinnaatitaaffii illersorniarlugit Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, inuit innarluutillit illersuisuat Inuttullu Pisinnatitaaffinnut Instituttip innersuussutigaat:

- Meeqqanut, inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakkersuisoqarfiup, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu, najugaqarfissatut aamma ulloq unnuarlu neqeroorutini najugaqartunut suliniutinik, atoqatigiinneq pillugu qaammarsaanermik kinguaassiuutitigullu peqqissuunermik nukittorsaasussanik atuutilersitsinissaa.

Iliuserisat pitsaliuutaasinnaasut, najugaqarfissatut neqeroorummut tasanilu kinguaassiuutitigut innarliinernut iliuserisanut aalajangersimasunut tunngatinneqartut saniatigut, innuttaasup nammineq iliuseqarsinnaasussaata nukittorsarneqarnissaa pingaaruteqarportaaq. Atitunerusumik pitsaaliuinikkut, kinguaassiuutitigut peqqissutsimut annertuumik ajorsinerusumut iliuseqarfiginninnikkut ilaatigut taamaaliortoqarsinnaavoq. Pinngitsoorani kinguaassiuutinut tunngatillugu politikkeqarnikkut pinngitsooranilu kinguaassiuutinut tunngatillugu qaammarsaanikkut, najugaqarfissatut neqeroorutini, nammineq inuunerminni pitsaasunik toqqaasinnaanersapput, assersuutigalugulu nammineq allallu killissaasa ilisarinnaanissaat nukittorsarneqarsinnaassalluni. Pinngitsoorani kinguaassiuutinut tunngatillugu ilinniartitsinerup qaammarsaanerullu saniatigut, taamatutaaq kinguaassiuutitigut nalerisimaanerup, innuttaasoq pillugu perorsaanikkut iliussissatut pilersaarutini, innuttaasup pineqartup tapersorsorneqarnissamut pisariaqartitai eqqarsaatigalugit annertunerusumik ukkassisoqarsinnaavoq.

Anigoruminaatsunik nalaataqarsimasunut neqeroorutininut periarfissaqarneq

Tamatamani inuit pisinnaatitaaffii illersorniarlugit Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuata Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttillu innersuussutigaat:

- Meeqqanut, inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakkersuisoqarfiup, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu, inunnut innarluutilinnut kinguaassiuutitigut innarlerneqarsimasunut anigoruminaatsunik nalaatsisunut, neqeroorutininut naapertuuttunik periarfissiinissamik qulakkeerinissaa.

Kinguaassiuutitigut innarliinerit pinerlineqartup nalerisimaaneranut peqqissusaanullu annertuumik kinguneqarsinnaapput. Innuttaasunut eqqarsartaatsikkut piginnaanikitsunut, kinguaassiuutitigut innarligaanerup kingunerisaasa, innuttaasut allat kingunerluutaannut assersuunneqarsinnaanerit, misissuinerit takutippaat.³⁸ Taamaammatt innarluut sunaanersaq apeqqutaatinnagu, kinguaassiuutitigut innarlikkanut tamanut anigoruminaatsumik nalaataqarsimasunut piginnaanngorsaqqinnissamut neqeroorutininut assigiimmik periarfissiisoqartariaqarpoq. Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaat Kalaallit Nunaannit akuerineqarmat, inunnut innarluutilinnut anigoruminaatsumik nalaataqarsimasunut piginnaanngorsaqqitassanullu neqeroorutininut assigiimmik periarfissiinissaq qulakkeerneqartussanngorpoq.

Pinerlisat pillugit tunngavissatut ilisimasanik nukittorsaaneq nalunaarutiginnittarnerlu

Tamatamani inuit pisinnaatitaaffii illersorniarlugit Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuata Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttillu innersuussutigaat:

- Meeqqanut, inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakkersuisoqarfiup, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu, inuit innarluutillit kinguaassiuutitigut innarlugaasut pillugit tunngavissatut ilisimasanik pitsaanerusunik qulakkeerinissaa, kiisalu taakku nalunaarutiginnittarnerat pillugu ilisimasaqarnerulernissaa.

Inuit innarluuteqartut najugaqarfissatullu neqeroorutini najugaqartut, inuiaqatigiinni ersinngunnaarsagaaneq misigisinnaavat, inuttut atukkatigut unammilligassaasa annertuut arajutsineqarsinnaanerat aarlerinaateqarpoq. Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit inuuniarneranni atugassarititaasut pillugit paasissutissat naatsorsueqqissaarnerillu sukumiisut nalinginnaasumik amigaataapput, inunnullu innarluutilinnut kinguaassiuutitigut innarliinerit annertussusaat pillugit ilisimasat killeqarlutik. Taamaalilluni innarluuteqarnerup nassuiaatitaqarluartup tunuliaqutaasinnaanera arajutsineqarsinnaavoq. Kinguaassiuutitigut innarlerneqartut qassit inuttut innarluuteqartuunerannik ilisimasaqalernerup saniatigut, taakkunanga qassit politiinut nalunaarutiginnissimanerannik qulaajaanissaq pingaaruteqarportaaq. Nalunaarutigineqanngitsut missingersornerusinnaajumallugit aammali nalunaarutiginnittarnermut immikkut akimmiffiusinnaasut pillugit misissueqqissaarsinnaajumalluni, taamaaliornikkullu pinerlineqartut amerlanerusut kinguaassiuutitigut innarlerneqarnerminnik nalunaarutiginnittarnissaannik qulakkereerisussanik politikkikkut suliniutinik aallartitsisinnaajumalluni, taamaaliortoqassaaq.

NAJOQQUTARISAT

- 1 Allakkiap matuma sinnerani inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut aamma ulloq unnuarlu neqeroorut pineqarpata, najugaqarfissatut neqeroorut ator neqartassaaq.
- 2 Uani atuarneqarsinnaavoq: <https://menneskeret.dk/udgivelser/seksuelle-overgreb-paa-botilbud>.
- 3 Kinguaassiuutitigut innarliisarnermut Naalakkersuisut iliuusissatut siunniussaat 2018-22, Killiliisa – Lad os sætte grænser, 2018, qup. 36, uani atuarneqarsinnaavoq: https://paarisa.gl/materialer/film_og_udgivelser/killiliisa/udgivelser?sc_lang=da.
- 4 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussiviup Đor evi -imi Kroatiamut eqqartuussutaa 24. juli 2012-imeersoq, tunngavik 139.
- 5 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussiviup O'Keeffe-mi Irlandimut eqqartuussutaa (storkammerdom) 28. januar 2014-imeersoq, tunngavik 166
- 6 Kalaallit Nunaanni Politiit, ukiumoortumik naatsorsueqqissaarnermi kisitsisit 2021, qup 5 aamma 10, uani atuarneqarsinnaapput: <https://politi.gl/statistik-og-udgivelser/aarsstatistik> (20.01.2023).
- 7 NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT ARNAT PILLUGIT ATAATSIMIITALIAAT, CONCLUDING OBSERVATIONS ON THE NINTH PERIODIC REPORT OF DENMARK, CEDAW/C/DNK/CO/9, 9. MARTS 2021, IMM. 20.
- 8 Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti, Najugaqarfissatut neqeroorutini kinguaassiuutitigut innarliinerit –inuit innarluutillit sanngiiffeqarnerannik misissueqqissaarneq, 2022, qup. 11, uani atuarneqarsinnaavoq: <https://menneskeret.dk/udgivelser/seksuelle-overgreb-paa-botilbud>.
- 9 Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti, najugaqarfissatut neqeroorutini kinguaassiuutitigut innarliinerit – inuit innarluutillit sanngiiffeqarnerannik misissueqqissaarneq, 2022, qup. 11, uani atuarneqarsinnaavoq: <https://menneskeret.dk/udgivelser/seksuelle-overgreb-paa-botilbud>
Takuutaaq: Amborski, A. M., Bussières, E., Vaillancourt-Morel, M. & Joyal, C. C. (2021): "Sexual Violence Against Persons with Disabilities: A Meta-Analysis". Trauma Violence & Abuse 23(8). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1524838021995975#body-ref-bibr11-1524838021995975>.
- 10 Europami Siunnersuisoqatigiit arnanut nakuusernermik angerlarsimaffimmilu nakuusernermik pitsaaliuinnermut akiuniarnermullu isumaqatigiissutaat 11 maj 2011-imeersoq
- 11 Inatsisartut 2022-imi upernaakkut ataatsimiinneranni, imm. 159, uani atuarneqarsinnaavoq: <https://ina.gl/samlinger/oversigt-over-samlinger/samling/punktliste/>
- 12 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut 10. januar 2012-imeersoq B-mi Rumæniarumut, tunngavik 50, eqqartuussullu 24. maj 2016-imeersoq I.C. -mi Rumæniarumut, tunngavik 51.
- 13 Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti, najugaqarfissatut neqeroorutini kinguaassiuutitigut innarliinerit– inuit innarluutillit sanngiiffeqarnerannik misissueqqissaarneq, 2022, qup. 11-21, uani atuarneqarsinnaavoq: <https://menneskeret.dk/udgivelser/seksuelle-overgreb-paa-botilbud>.
- 14 Isumaginninnermut tunngasunik nakkutilliineq pillugu Namminersorlutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 49, 31. august 2021-imeersoq §§ 39-43

- 15 Østre Landsretip eqqartuussutaa 14. juni 2017-imeersoq (UfR 2017.3272) Højesteretillu eqqartuussutaa 21. marts 2018-imeersoq (UfR 2018.2013).
- 16 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut 10. februar 2011-imeersoq Premininy-mi Ruslandimut, tunngavik 71.
- 17 Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussani Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakkersuisoqarfik, inuit innarluutillit pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaata Kalaallit Nunaannit eqquutsinneqarnissaa pillugu nassuiaat 2022, qup. 51, uani atuarneqarsinnaavoq: <https://tilioq.gl/media/nz4lyw2v/redeg%C3%B8relse-for-gr%C3%B8nlands-efterlevelse-af-konvention-om-rettigheder-for-personer-med-handicap.pdf>
- 18 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut (storkammerdom) 28. januar 2014-imeersoq O'Keeffe-mi Irlandimut, tunngavik 148.
- 19 Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanni artikel 16, imm. 2, Istanbulimilu isumaqatigiissummi artikel 12, imm. 2.
- 20 Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik (Danmarkimi), inunnut ineriartornerminni akornutilinnut kinguaassiuutitigut innarliinissamut aarlerinaataasinnaasut, 2022, uani atuarneqarsinnaapput: <https://socialstyrelsen.dk/handicap/udviklingshaemning/temaer/sekssualitet/sekssuelle-overgreb/risikofaktorer-og-mistrivsel> (nutarterneqartoq 27.6.2022).
- 21 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut (storkammerdom) 25. juni 2020-imeersoq S.M.-imi Kroatiamut, tunngavik 312.
- 22 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut (storkammerdom) 25. juni 2020-imeersoq S.M.-imi Kroatiamut, tunngavik 313-320.
- 23 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut (storkammerdom) 10. maj 2001-imeersoq Z-imi allanilu tuluit Nunaannut, tunngavik 109.
- 24 Inuit innarluutillit assigiimmik pineqarnissamik pisinnaatitaaffeqarnerat, ilaatigut Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanni artikel 5 -imi Europamilu Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissummi artikel 14-imi allassimasoq.
- 25 Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanni artikel 2, imm. 4, aamma artikel 5, imm. 3, kiisalu Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut 23. februar 2016-imeersoq Çam-i Tyrkiamut, tunngavik 65-67.
- 26 Norgimi Diskrimineringsnemndasimi aalajangiineq 9. marts 2021-imeersoq, suliaq nr. 20/98, uani atuarneqarsinnaavoq: <https://www.diskrimineringsnemnda.no/showcase/2020000098>.
- 27 Norgimi Diskrimineringsnemndasimi aalajangiineq 9. marts 2021-imeersoq, suliaq nr. 20/99, uani atuarneqarsinnaavoq: <https://www.diskrimineringsnemnda.no/showcase/2020000099>.
- 28 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut 9. juni 2009-meersoq Opuz-imi Tyrkiamut, tunngavik 143-144 aamma 147.
- 29 Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit ataatsimiititaliaat, General Comment No. 1 on Equal Recognition Before the Law, CRPD/C/GC/1, 19. maj 2014, imm. 29.
- 30 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut 26. marts 1985-imeersoq X aamma Y-mi Pukitsunut (Nederlande), pingaartumik tunngavik 27.
- 31 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut 24. juli 2012-imeersoq Đorđević -imi Kroatiamut, pingaartumik tunngavik 143 aamma 148.

- 32 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivimmi eqqartuussut 24. maj 2016-imeersoq I.C.-mi Rumæniamut, pingaartumik tunngavik 51, 55, 56, 58 aamma 60.
- 33 Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik, inunnik ineriartornerminni akornutilinnik innarliisoqarsimanera, 2021.
- 34 Naalagaaffiit Peqatigiit naalliutsitsisarneq akiorniarlugu ataatsimiititaliaat, General Comment No. 3 on the Implementation of Article 14 by States Parties, CAT/C/GC/3, 13. december 2012, imm. 11.
- 35 Naalagaaffiit Peqatigiit naalliutsitsisarneq akiorniarlugu ataatsimiititaliaat, General Comment No. 3 on the Implementation of Article 14 by States Parties, CAT/C/GC/3, 13. december 2012, imm. 15.
- 36 Isumaginninnermi Inerisaavik, inunnik innarluutilinnik kinguaassiuutitigut innarliineq: Allaaserisanik misissuineq, København, 2001; Rambøll, Naliliineq: Inunnik eqqarsartaatsikkut akornuteqartunik kinguaassiuutitigut innarlerneqartunik tarnikkut katsorsaannermi najoqqutassaq, Aarhus, 2014.
- 37 Inuttut pisinnaatitaaffinnut Institutti, Handicap – Kalaallit Nunaanni killiffik 2019, qup. 21-22, uani atuarneqarsinnaavoq: <https://menneskeret.dk/udgivelser/handicap-status-groenland-2019>.
- 38 Isumaginninnermi Inerisaavik, inunnik innarluutilinnik kinguaassiuutitigut innarliineq: Allaaserisanik misissuineq, København, 2001; Rambøll, Naliliineq: Inunnik eqqarsartaatsikkut akornuteqartunik kinguaassiuutitigut innarlerneqartunik tarnikkut katsorsaannermi najoqqutassaq, Aarhus, 2014.

INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOOATIGIIT
RÅDET FOR MÆNNESKERETTIGHEDER

INUIT
PISINNAATITAAFFIINUT
INSTITUTI

